

Closing the Circle

Het ETION Forum 2020 gaat op zoek naar businessmodellen die onze economie op een circulair en klimaatneutraal pad brengen. Ondernemingen beschikken over veel meer hefboomen dan ze zelf beseffen om de noodzakelijke transformatie op gang te trekken.

Tegen de achtergrond van een pandemie die nog dagelijks slachtoffers eist, is het verleidelijk om de aanslepende problematieken op vlak van klimaat, grondstoffen en energie opzij te zetten als niet prioritair. Maar hiermee zouden we een grote inschattingfout maken. Op basis van dezelfde drogredenen waarmee we deze problematieken nu veronachtzamen, hebben we verzuimd ons adequaat voor te bereiden op een pandemie die in de sterren stond geschreven. De gevolgen zijn gekend.

De 'whatever-it-takes'-mantra die we in deze coronatijden regelmatig horen, is duidelijk niet van toepassing op de duurzaamheidsproblematiek. Nochtans staan we ook hier, al decennialang trouwens, voor gigantische uitdagingen. De mens is perfect in staat om duurzaamheid naar een hoger niveau te tillen, maar dit zal wel een zeer grote mindshift vergen van zowel producenten als consumenten. Een fundamentele transformatie van ons economisch denken dringt zich op.

In aanloop naar het ETION Forum, dat plaatsvindt op 14 september, spraken we alvast met Iwein Meyskens en Joost Declercq van archipelago architects (p.12), Geert Verachtert van Groep Van Roey (p.14) en Stefan Rutten van De Vlaspit (p.16).

Tekst: Geert Janssens

Circulariteit: “We kantelen in de goede richting”

De verantwoordelijkheid van ontwerpers is groot, zo vinden de partners Iwein Meyskens en Joost Declercq van archipelago architects. Gebouwen moeten makkelijk aanpasbaar zijn met makkelijk recycleerbare materialen.

archipelago architects ontstond een vijftal jaar geleden uit de fusie van een Brussels en een Leuvens kantoor die samen de toekomst tegemoet wilden gaan al investierend in gezonde beleving en duurzaamheid. Managing partner Iwein Meyskens: “Goede programmatie rond de thema’s wonen, leren, zorg en werken zijn onze bekommernis. We willen bijdragen aan het realiseren van de *sustainable development goals* (SDG) van de Verenigde Naties. Die liggen ons nauw aan het hart. Vandaar dat we de Green Deal rond het circulair bouwen hebben ondertekend en dat we ook het klimaatondersteunende *Sign for my Future* hebben onderschreven. We nemen daarom ook actief deel aan heel wat initiatieven die overheden, academische instellingen en andere groepen in ons land opzetten rond duurzaamheid.”

Perspectief

Joost Declercq wijst erop dat de verantwoordelijkheid als ontwerper van gebouwde ruimte groot is. Afhankelijk van de bronnen gaat tot 40% van de gebruikte materialen naar de gebouwde omgeving. Tot 40% van de geproduceerde afvalstof-

Joost Declercq (executive partner archipelago architects)

Iwein Meyskens (managing partner archipelago architects)

fen zijn bouwgerelateerd en datzelfde cijfer geldt voor de wereldwijde CO₂-uitstoot: “We kijken niet langer enkel naar de milieu-impact en het energiegebruik tijdens de gebruiksfase van gebouwen, maar hebben oog voor de volledige levenscyclus van een gebouw. Dat begint bij de ontginning van de erts, het transport, de fabricage en eindigt bij de levensduur, het onderhoud en het levenseinde van het gebouw, dat je zo lang mogelijk wil uitstellen. Je mag het risico niet lopen te focussen op één element binnen de levenscycluskost. Dan denk je dat je goed bezig bent, maar verwaarloos je andere aspecten.”

Voor Meyskens en Declercq moet een circulair gebouw vooral goed ontworpen worden. De constructie moet daarbij niet enkel maximaal de functie vervullen waarvoor het ontworpen is. Het moet ook gemakkelijk andere functies kunnen absorberen, vult Joost Declercq aan: “Het gebouw kan zo meerdere levens hebben. Daar spelen vele parameters in mee, zoals de organisatie van het gebouw, de hoogte van de verdiepingen, de inval van daglicht en vele andere zaken die de laatste jaren onder druk kwamen te staan.” De part-

ners verwijzen naar de gezondheidszorg, een levende sector met steeds wijzigende eisen, waar gebouwen uit de jaren 80-90 weer gesloopt dienden te worden omdat ze niet bedacht werden om aanpasbaar te zijn. “Aanpassen moet kunnen met een minimum aan afvalcreatie. Dan moet je materialen op-

terialen gerevaloriseerd worden. “Pas sinds de Industriële Revolutie kwam daar een eind aan en na de wereldoorlogen kwamen we in de lineaire economie terecht met de ontginning van materialen waar we — onder andere in onze kolonies — onbeperkt toegang toe hadden.” Er ontstond een nieuw ver-

“We nemen deel aan heel wat initiatieven die overheden, academische instellingen en andere groepen opzetten rond duurzaamheid.”
(Iwein Meyskens)

nieuw gaan valoriseren. Wat eruit moet, dien je een nieuw leven te geven of te recyclen. Dat is recent uit het oog verloren bij steeds technischer wordende gebouwen. Het gevolg is dat je bij het slopen nog teveel naar het stort moet voeren in plaats van te hergebruiken”, weet Joost Declercq.

Procedé niet nieuw

In de maatschappij werden grondstoffen door de eeuwen heen hergebruikt, omdat men niet anders kon gezien de schaarste, betoogt Joost Declercq. Dat begon al bij de Romeinen, waar ma-

dienmodel waarbij producenten enkel verdienden door nieuwe materialen aan te spreken en te verkopen. Die moesten dan liefst niet te lang meegaan. Die klok moeten we nu een stuk terugdraaien. “Het is nog niet zo lang geleden dat de vodenopkoper en de ijzerschroothandelaar thuis langskwamen. Spijtig genoeg stellen we nu vast dat we aanlopen tegen een aantal problemen in de wetgeving waardoor het hergebruiken van materialen nog niet zo evident is. Er is een regelgevend kader rond garanties en aansprakelijkheid waarmee je bij het hergebruiken van materiaal

moet rekening houden. Ook qua energieprestatie is het zo dat, als materiaal geen duidelijke herkomst heeft, de huidige wetgeving tekortschiet.”

Om een en ander in goede banen te leiden, werken Joost Declercq en zijn collega's mee in diverse onderzoekstrajecten. Hij is betrokken in trajecten en de technische comités van het Wetenschappelijk en Technisch Centrum voor het Bouwbedrijf (WTCB). Zij dragen eveneens bij aan de klankbordgroep die actief is rond het label Circulair Gebouw, een initiatief van het WTCB en de Vlaamse Confederatie Bouw. “We werken ook mee aan drie projecten van de Green Deal Circulair Bouwen van de Vlaamse Overheid en aan een pilot met Leefmilieu Brussel.”

“Aanpassen moet kunnen met een minimum aan afvalcreatie. Dan moet je materialen opnieuw gaan valoriseren.”
(Joost Declercq)

Metten is weten

archipelago architects wil de aanpasbaarheid van gebouwen meten, kwantificeren en sturen aan de hand van meetbare standaarden. “Dat is belangrijk omdat het een complexe problematiek is, waarbij je op de essentie moet focussen door ook initiatieven te vermijden waarmee niet veel wordt opgeschoten. Daarom vinden we die meetbaarheid belangrijk. Een goed ontwerp en het type afwerkingsmaterialen blijken veel impact te hebben. We werken hiervoor samen met VITO en KU Leuven. Met hen sleutelen we aan methodieken waarbij je wetenschappelijk onderbouwd kan meten met levenscyclus-analysmethoden, om te zien in welke mate je strategie effectief opbrengt.”

Vaak wordt opgemerkt dat de overheid haar aanbestedingen nog te veel op prijs baseert om een goede evolutie richting circulariteit toe te laten. Joost Declercq ziet verschuivingen in de goede richting: “De Vlaamse Overheid werkt in haar projecten met een eigen duurzaamheidsmeter, die onder meer aspecten rond flexibiliteit en aanpasbaarheid meet.” Het betreft de GRO, verwijzend naar de Noorse politica en arts Gro Harlem Brundtland. De overheid gebruikt de maatstaf voor interne, maar nu ook voor externe projecten. Iwein Meyskens bevestigt: “In recente projecten — waaronder een Erfgoeddepot — speelde ook de duurzaamheid en de kunst van het bewaren een belangrijke rol, naast de prijs. Het wordt steeds meer een hybride verhaal en al is het nog meer uitzondering dan regel, de dingen kantelen in de juiste richting.”

Tekst: Patrick Verhoest | Foto's: GF

Geert Verachtert (directeur Strategie en Business Development bij Groep Van Roey)

De lange weg naar circulariteit via bouwen met mensen

Reeds acht generaties lang streeft Groep Van Roey ernaar maatschappelijk verantwoord te ondernemen. Bouwen met mensen en continuïteit door kwaliteit zijn de vaste waarden.

Aan het woord is directeur Strategie en Business Development Geert Verachtert: “De familie Van Roey is als aandeelhouder geïnteresseerd in langetermijnwaardecreatie. Dat leidt tot duurzame groei. Het bouwbedrijf wil haar 1000 werknemers en vele partners een gelukkige toekomst bieden in een duurzame wereld. Door middel van samenwerkingsnetwerken streven we naar het creëren van waarde voor wat we noemen *people, planet en profit*.” Het bedrijf doet dat door de creatie van leefbare, duurzame en betaalbare omgevingen waar mensen graag wonen, werken en sporten. We raken

keuzes maken. Dat laatste gaat hand in hand met betaalbaarheid." De groep tracht in al haar processen de klant, maar ook duurzaamheid en circulariteit voorop te zetten. Ze is een voortrekker in publiek-private samenwerking.

Drie Horizonten

Het bouwbedrijf koppelt al jaren zijn activiteiten aan de *sustainable development goals* (SDG) van de Verenigde Naties. Geert Verachtert gebruikte een McKinseymodel om zijn aanpak vorm te geven: "We werken met drie horizonten. De eerste is het beter en productiever maken van de huidige business. In horizon2 onderzoeken we nieuwe domeinen waarbinnen we waarde willen creëren binnen drie tot vijf jaar. Horizon3 leidt ons naar circulariteit en robotica."

Om beter en productiever te werken levert de groep grote gebouwen eerst virtueel op. Dat betekent dat de organisatie vooraf met alle partijen — architect, studiebureau, installatiebedrijf — rond de tafel gaat zitten. Het gebouw wordt volledig virtueel gebouwd en opgeleverd. Verachtert: "Als je dan nadien letterlijk een tweede keer fysiek gaat bouwen, is de faalkost veel lager en de doorlooptijd korter. Verspilling wordt tegengegaan."

het leven van heel veel mensen in brede zin, weet Verachtert: "Ook als je een school of kantoor bouwt, moet je niet alleen zorgen dat het een aangename en leefbare omgeving is. Je moet ook energetisch en qua materialen de juiste

Sportoase: kosteneconomisch exploiteren

Eén van de activiteiten van Groep Van Roey heet Sportoase. De joint venture met Engie, aangeboden via een publiek-private samenwerking, biedt vandaag aan vier miljoen bezoekers per jaar een unieke sportbeleving. Zwemmen, fitness en andere sporten beoefenen kan op zestien locaties in gebouwen waarvan Sportoase de exploitatie verzorgt.

Geert Verachtert: "Sportoase is eigenaar van het gebouw gedurende dertig jaar en fungeert als exploitant. Daarom moeten we van bij de aanvang de juiste keuzes maken. We wegen alles vooraf af en dat model leidt ons richting circulariteit. Het is een mooi voorbeeld van lange termijn en kosteneconomisch denken. Je bent immers verantwoordelijk voor de materialen en technologie die je kiest en bij foute keuzes moet je dertig jaar lang op de blaren zitten." Sportoase is marktleider in deze aanpak van sportinfrastructuur en is onder andere te vinden in Leuven, Wilsele, Antwerpen, Knokke en Wevelgem. (PV)

Betaalbaar wonen

Tot de huidige bekommernissen behoort ook het streven naar betaalbaar bouwen. Geert Verachtert stelt vast dat het aantal jongeren tot dertig jaar dat een woonkrediet afsloot, de voorbije tien jaar gehalveerd werd naar 25%: "Dat heeft te maken met de bankencrisis en met de mentaliteitswijziging bij die jongeren, maar ook met het steeds duurder worden van woningen. Betaalbaar wonen is een belangrijk beleidsthema en daar hebben we de voorbije jaren gefaald. We hebben daar een geweldige uitdaging en een grote verantwoordelijkheid om met duurzame en betaalbare

“We moeten dringend de lat hoger leggen en naar een levenscycluskost van een gebouw evolueren.”

re oplossingen te komen. In plaats van te huppelen van het ene project naar het andere, gaan we zowel ontwerpmatig als bouwkundig-technisch richting standaardisatie, waardoor je schaalvoordelen krijgt."

Energie

Wie richting circulair bouwen wil evolveren, moet niet alleen naar de bouwmaterialen kijken, maar ook naar de energie, weet specialist Verachtert. Dat is de reden waarom Groep Van Roey vertrokken is van de klimaatdoelstellingen van 2030. Er werd een participatie genomen in IFTech, de marktleider in ons land op vlak van geothermische energiecentrales. "Door die participatie zijn we in staat het merendeel van onze gebouwen gasloos te maken. We maken gebruik van de natuurlijke opslag van warmte en koude in de aarde. Dat verlaagt de energiekosten enorm. Het alternatief heeft een grotere investeringskost maar die is op zeven jaar terugverdiend. Dat levert een ander businessmodel op. We nemen namelijk de investeringskost op ons en bieden de klant duurzame en betaalbare warmte en koude aan als een service. Die moet niet meteen investeren maar plukt toch

vanaf de eerste dag de voordelen van die duurzame energie.”

Toekomst

Geert Verachtert ziet de toekomst van de circulaire economie rooskleurig in. Eerst en vooral is er het geloof in de rol die hout de komende jaren zal spelen in betaalbaar, snel en circulair bouwen. “Door de hoge mate van prefabricage is de faalkost lager en de bouwtijd korter. Bij de sloop kan je het materiaal hergebruiken. Daarom geloof ik dat het aandeel van hout zal toenemen in de Benelux de komende jaren. In Frankrijk wil de overheid er de helft van de nieuwe investeringen aan besteden.” Ook in 3D-printing ziet Verachtert mogelijkheden. Hier kan kostenefficiënt gewerkt worden zonder verlies aan materiaal. Grillige vormen, die veel kosten aan materiaal en bekisting vergen, kunnen goedkoper gemaakt worden via 3D-printing.

Toch is de weg naar circulariteit nog lang, weet Verachtert. Hij doet nog een oproep naar de overheid: “Vandaag is de klassieke manier van aanbesteden heel prijsgericht. Dat helpt ons niet om versneld richting circulaire economie te gaan. Je dient vanaf de eerste dag experts rond de tafel te zetten die zich afvragen welke technologische, ontwerp- en materiaalkeuzes dienen gemaakt te worden om de kosten op langetermijn zo laag mogelijk te houden. Dat kan alleen door naar een alternatieve manier van aanbesteden te gaan. Er zijn al goede voorbeelden, maar ik merk nog steeds veel inertie in de markt. Veel lokale besturen blijven kiezen voor een traditionele aanbesteding. We moeten daar dringend de lat hoger leggen en naar een levenscycluskost van een gebouw evolueren.”

Tekst: Patrick Verhoest | Foto: GF

Stefan Rutten (algemeen directeur De Vlaspit)

Maatwerkbedrijf De Vlaspit zet sterk in op circulariteit

Maatwerkbedrijf De Vlaspit pioniert met een kurknetwerk uniek in Europa. Het recycleert op die manier een natuurproduct dat veel interesse wekt bij ecologische bouwfirmas.

Het maatwerkbedrijf stelt mensen tewerk met een afstand tot de arbeidsmarkt in een sterk gedifferentieerd aanbod aan diensten en producten. Zo is er een kaarsenatelier dat de grondstof ook haalt uit de inzameling van kaarsresten. Uit de gerecycleerde parafine produceert het tuin- en sierkaarsen. Het is een van de oudste activiteiten, naast de groendienst en de poetsdienst. Er is ook een energieteam. Dat gaat bij

mensen die financieel zwakker staan, kijken of ze kunnen geholpen worden bij het besparen op energiekosten.

Algemeen directeur Stefan Rutten: “We hebben ook twee restaurants. In Scherpenheuvel werken we in Café De Heerlyckheid met sociale tewerkstelling aan gewone tarieven. Daarnaast staat het

in een sociaal tewerkstellingsstatuut zitten. Het enige wat we toevoegen, is elektriciteit om de vermalingsmolen te laten draaien. Het is dus een heel energie- en milieuvriendelijk proces. De inzameling gebeurt overal in het land. We hebben daarvoor overeenkomsten met zowat alle recyclageparken in België. Een zevental voorzieningen van

“De inzameling van kurk gebeurt overal in het land. We hebben daarvoor overeenkomsten met zowat alle recyclageparken in België.”

Beverbeekhuis in Diest, waar we met sociale tarieven uitpakken. Daarnaast hebben we ook enclaves in reguliere bedrijven. Een team van onze mensen, onder begeleiding van onze werkleider, voert in het bedrijf opdrachten uit. We kunnen interessant werk leveren en zoeken in coronatijden naar nog meer partners. Zo stellen we alles tezamen – inclusief de dienstencheques- en poetsdienst met thuishulp – een 180-tal mensen tewerk.”

Kurk

Met haar activiteit rond kurk pioniert De Vlaspit. Voor het kurkatelier worden vanuit gans België en zelfs vanuit Frankrijk kurken ingezameld. Kurk is een mooi voorbeeld van circulaire economie, getuigt Stefan Rutten: “We selecteren natuurlijke kurk. We maken er enerzijds granulaat van, dat gebruikt wordt als isolatie. Anderzijds wordt ons granulaat ook gebruikt voor het maken van boomspiegels. Dat zijn mengsels van hars en kurk die water doorlaten, maar onkruid onder controle houden.”

Door de natuurlijke kurk te vermalen, ontstaat een natuurproduct. Daarmee wordt energie bespaard. Bovendien hou je bij afbraak na verloop van tijd nog steeds natuurlijk kurk over. Het vraagt weinig energie om het te bewerken, weet de algemeen directeur: “Wij doen het met medewerkers die structuur nodig hebben en ver van de arbeidsmarkt staan of met mensen die

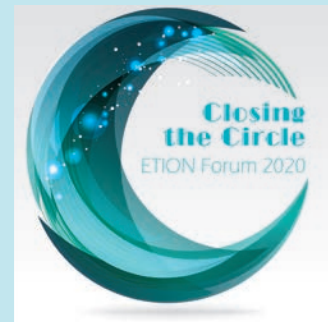
andersvaliden helpt mee inzamelen in hun buurt. Ze helpen sorteren en vermalen. We hebben een heus nationaal kurkrecyclagenetwerk.”

Uniek in Europa

Het kurknetwerk van De Vlaspit is uniek in Europa. In Nederland ontdekt men het gegeven pas nu. Aangezien daar nog geen toepassingen bestaan, komt men bij De Vlaspit aankloppen, getuigt Stefan Rutten: “We werken met ecologische bouwfirmas zoals Ecomat. Ook in Wallonië en Nederland hebben we afnemers. In Duitsland leveren we aan een bedrijf dat de kurk zelf verwerkt in verschillende toepassingen. Toch zijn we nog volop op zoek naar afzetmogelijkheden. Voor ons kurkstof zoeken we nog afnemers en partners die het kunnen verwerken in vloerbedekking of andere toepassingen.”

Vandaag is ook De Vlaspit getroffen door de coronapandemie. Alle activiteiten dienden half maart gestaakt te worden, omdat de regels van de *social distancing* niet konden worden gegarandeerd. “In het kaarsenatelier starten een tweetal mensen de werkzaamheden weer op om bestellingen klaar te maken. Ondertussen werkt een duo aan de voorraad van kurken. Het zijn moeilijke tijden, maar we geloven in de meerwaarde van onze projecten.”

Tekst: Patrick Verhoest | Foto: Lander Loeckx

Closing the Circle

Benieuwd waar jouw mogelijkheden zitten om de cirkel rond te maken? Laat je inspireren op het ETION Forum 2020 en reserveer nu alvast je plaats! Tot 5 juli geniet je van een vroegboekorting.

Datum

maandag 14 september, 15.45 uur

Locatie

Ghelamco Arena Gent

Sprekers

- Thomas Rau, architect & innovator
- Patrick O, algemeen directeur Viessmann Belgium
- Katelijne Norga, hoofdredacteur & uitgever Susanova
- Didier Pierre, voorzitter PMC Holding

Zal het ETION Forum wel kunnen doorgaan? Ja! ‘Offline’ als het kan, met respect voor de geldende veiligheidsmaatregelen. ‘Online’ als het moet, met aangepast verloop en deelnameprijs.

Meer info en inschrijven via www.etion.be.